

*Шандрук С. К., кандидат психологічних наук, доцент,
професор кафедри психології та соціальної роботи
Тернопільського національного економічного університету*

ПРОФЕСІЙНІ ТВОРЧІ ЗДІБНОСТІ ЯК ІНТЕГРАЛЬНА ПСИХОСОЦІАЛЬНА СПРОМОЖНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ПСИХОЛОГА-ПРОФЕСІОНАЛА

У статті проаналізовано професійні творчі здібності психолога як інтегральну психосоціальну здатність особистості, яка детермінує, з одного боку, актуалізоване поєднання у професійній діяльності когнітивних і креативних процесів та психологічне конструювання розв'язків професійних ситуацій, а з іншого, – нестандартне професійно-діяльне вчинення та критичну рефлексію результатів здійсненої продуктивної діяльності практичного психолога.

Ключові слова: психолог, професійні творчі здібності, креативність, миследіяльність, проблемне завдання.

В статье проанализированы профессиональные творческие способности психолога как интегральные психосоциальные возможности, которые детерминируют, с одной стороны, актуализированное сочетание в профессиональной деятельности когнитивных и креативных процессов и психологическое конструирование решений профессиональных задач, а с другой, – нестандартное профессионально-деятельностное деяние и критическую рефлексию результатов реализованной продуктивной деятельности практического психолога

Ключевые слова: психолог, профессиональные творческие способности, креативность, мыследеятельность, проблемная задача.

Постановка проблеми. Для підготовки високопрофесійних фахівців-психологів дуже важливо усвідомити, що вища освіта повинна навчити студентів розпізнавати тенденції майбутнього, бачити нові моделі та зв'язки. Маємо дослідити, що ж таке професійні творчі здібності психолога, якими рисами повинна володіти творча особистість фахівця психологічного профілю, чи відповідає творче середовище освітнього закладу очікуванням та уявленням студента та яке місце займає творчість у системі психологічної діяльності.

Продуктивна (творча) діяльність психолога – це спроможність особистості фахівця до створення нового в духовному чи матеріальному вимірах життя і професійної психологічної діяльності, це основа її розвитку, важливий фактор створення суспільства знань, а тому й обов'язковий атрибут компетентності і професійної майстерності психолога. І забезпечується ця діяльність, перш за все, розвиненими професійними творчими здібностями фахівців психологічного профілю, а у підсумку спричинює становлення творчої особистості психолога-професіонала.

Отже становлення творчої особистості психолога-професіонала під час оволодіння професійною діяльністю – це спеціально-організований процес підготовки майбутнього фахівця психологічного

профілю, що спрямований на розвиток творчого потенціалу та становлення творчої особистості психолога-практика..

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Запропоноване визначення змісту та обсягу поняття «професійні творчі здібності» враховує досвід теоретизування на предмет витлумачення психологічної специфіки здібностей у вітчизняній психології (В.Д. Дружинін [1], В.В. Клименко [2], А.Б. Коваленко [3], Г.С. Костюк [4], В.О. Моляко [5], В.Д. Небиліцин [6], В.А. Роменець [7], С.Л. Рубінштейн [8], Б.М. Теплов [9] та ін.). Крім того, на думку В.Г. Панка, «за критерієм творчості психолог – це людина індивідуально-творчого стилю життя, який властивий особистостям з виразними особистісними характеристиками, адекватною, іноді навіть високою самооцінкою, людям цілеспрямованим, з розвинутими і різноманітними потребами й інтересами, що здатні приймати нетривіальні рішення, добре адаптуються в новому середовищі, не втрачаючи своєї самобутності» [10, с. 384]. Саме це і спричинює у фахівця психологічного профілю потребу в актуалізації власного творчого потенціалу, застосування неординарних способів розв'язку проблемних ситуацій і виробних завдань, а у підсумку – зреалізування продуктивної

професійної діяльності, яка вимагає додаткових спроможностей – професійних творчих здібностей.

Формулювання цілей статті. Метою є психодидактичне обґрунтування концептуальних засад дослідження професійних творчих здібностей студентів психологічного профілю сучасного ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. У підґрунті розгляду поняття «професійні творчі здібності» покладено:

– по-перше, розуміння творчих здібностей особистості як певних психічних спроможностей, котрі детермінують успішність зrealізування певного виду діяльності, причому як професійного вчинення з допомогою і використанням неординарного, оригінального способу (методу) розв’язання проблемного завдання;

– по-друге, витлумачення поняття «професійна діяльність» як особистісно-фахове вчинення, яке передбачає оригінальність і новизну не тільки у постановці професійних завдань, але й у їх зrealізуванні та розв’язку проблемних ситуацій.

Відповідно до вищевикладеного професійні творчі здібності є таким креативним учиненням фахівця, котре спрямоване на якісно нові зміни у повсякденній творчій діяльності, відтак професійна діяльність психолога-практика зорієнтовується на продуктивне розв’язання проблемних ситуацій, основне призначення останніх, на думку А.В. Фурмана полягає у «породженні продуктивних творчих процесів мислення учня (це стосується і фахівця – автор), стимулюванні його інтелектуального й особистісного розвитку, внутрішньої та зовнішньої самореалізації» [11, с. 117], себто мовиться про оригінальність і новизну, а також творчий характер зrealізування професіоналом нагальних виробничих завдань у конкретно-діяльному професійно-креативному вчиненні або/чи продуктивно-творчій психологічній діяльності. У цьому випадку творчість, як системоутворювальна психосоціальна якість (у широкому розумінні), котра тісно взаємодіє з іншими підструктурами психіки і водночас передбачає спроможність особистості не тільки враховувати, але й створювати різні варіанти-шляхи розв’язання проблем під час виконання завдань продуктивної професійної діяльності. Крім того, «професійне

становлення психолога-практика вимагає від фахівця складної напруженої творчої роботи над розвитком власної особистості, вибір одних можливостей і відмова від інших, а спеціаліст має досягнути, в першу чергу, найвищого рівня розвитку мистецтва жити – особливо вміння і високої майстерності у творчій побудові свого життя, що базується на глибокому знанні життя, розвиненій самосвідомості й оволодінні системою засобів, методів, технологій програмування, конструювання і здійснення життя як індивідуально-особистісного життєвого проекту» [10, с. 381], а відтак зrealізування цих завдань неможливе без наявності у психолога-професіонала професійних творчих спроможностей, котрі покращують результативність продуктивної психологічної діяльності та розв’язання виробничих завдань.

Концептуальне теоретико-методологічне обґрунтування професійних творчих здібностей майбутніх практичних психологів здійснювалося на підґрунті філософсько-психологічної теорії вчинку В.А. Роменця (1926–1998) [12] та циклічно-вчинковому підході у розвитку науки (передусім соціогуманітарної, наукових шкіл і творчого шляху видатних мислителів) з його базовими принципами, концептами і закономірностями, що обґрунтований А.В. Фурманом [13].

Виходячи із цих положень та основних вимог до професійної психологічної діяльності, нами визначено головні складники та специфічні особливості циклічно-вчинкової технології розвитку професійних творчих здібностей студентів-психологів.

Зокрема успішність розв’язання психологом повсякденних виробничих завдань детермінується:

– по-перше, спрямованістю на пошук нетривіальних методів або/чи підходів до розв’язку проблемних ситуацій;

– сформованістю креативно-вмотивованої системи творчих потреб та актуалізацією здатностей до творчої психологічної діяльності;

– по-третє, здійсненням психологічної взаємодії у контексті креативного поля спілкування психолога із клієнтом під час психологічного практикування;

Питання психології

– по-четверте, спроможністю фахівця психологічного профілю усвідомити результати власного креативного вчинення.

Причому досягнення психологом-практиком продуктивного рівня розв'язання психологічних проблем чи/або ситуацій залежить від:

– по-перше, задатків, котрі уможливають мисле продуктивну професійну діяльність, спрямовану на актуалізацію креативних спроможностей фахівця психологічного профілю;

– по-друге, творчих здібностей психолога-професіонала, які спричинюють актуалізацію креативного потенціалу, уможливлення циклічно-вчинкового творення як процесу і підсумку продуктивної професійної психологічної діяльності;

– по-четверте, рівня розвитку професійної креативності як здатності до зреалізування психологом-практиком ресурсів і потенцій власної особистості.

Розвиненість професійних творчих здібностей фахівців психологічного профілю забезпечується:

– по-перше, емоційною стійкістю та цілеспрямованістю до виконання психологом-професіоналом поставлених завдань на продуктивному рівні;

– по-друге, сформованістю зацікавленості психологом-практиком не тільки підсумком, а й самим процесом творчої праці;

– по-третє, психозмістового наповнення у комунікативно-професійній взаємодії в рамках зреалізування психологом завдань креативного вчинення і розв'язування психологічних проблемних ситуацій;

– по-четверте, усвідомлення фахівцем психологічного профілю результатів власного творчого діяння під час здійснення виробних завдань у професійній продуктивній діяльності.

Крім того, у підґрунті включення психолога-практика у професійну творчу працю є механізми творчого потенціалу особистості, котрі уможливають:

– по-перше, виникнення внутрішньої проблемної ситуації, а також деталізоване усвідомлення фахівцем психологічного профілю головних завдань креативного вчинення;

– по-друге, спонукання у психолога-практика до миследіяльного пошуково-інноваційного практикування;

– по-третє, зреалізування фахівцем психологічного профілю розв'язку креативного надзавдання та творчого удіяльнення, спрямованого на створення продукту творчості;

– по-четверте, здійснення психологом-професіоналом контролю за результатами власної креативної діяльності, підсумком професійного творчого вчинення і виконаними продуктивними учинковими діями.

Отже, професійні творчі здібності – це інтегральна психосоціальна спроможність особистості до:

а) актуалізованого поєднання у професійній діяльності когнітивних і креативних процесів під час постановки і вирішення проблемних виробничих завдань;

б) психологічного конструювання вмотивовано креативного поля миследіяльного опрацювання розв'язків професійних ситуацій та вибору оптимального з них;

в) нестандартного професійно-діяльного вчинення, спрямованого на відкриття нового способу вирішення проблеми під час виконання завдань фахової діяльності;

г) критичної рефлексії результатів здійсненої продуктивної діяльності, цілеспрямованості і самоактивності у синтетично-вибірковому застосуванні здобутого способу розв'язку проблемного завдання та набутих знань і прийомів творчої роботи задля вирішення нових професійних ситуацій.

Таке визначення змісту поняття «професійні творчі здібності» має такі переваги:

– по-перше, базується на відомих критеріальних ознаках здібностей як індивідуально-психологічних особливостей поведінки і діяльності людини;

– по-друге, поєднує особливості-здатності когнітивно-стильового характеру і креативні процеси у повсякденному здійсненні професійної діяльності;

– по-третє, відображає реальну феноменологію проблемного перебігу творчого процесу у рамках індивідуальної та групової миследіяльності фахівців як професіоналів;

– по-четверте, реалізує логіко-психологічну структуру вчинку як засіб методологування при осмисленні

психозмістового наповнення концепту «професійні творчі здібності».

Висновки. Професійні творчі здібності психолога – це інтегральна психосоціальна спроможність особистості фахівця-психологічного профілю до:

а) актуалізованого поєднання у діяльності практичного психолога когнітивних і креативних процесів під час постановки і вирішення проблемних завдань психологічного практикування;

б) психологічного конструювання вмотивовано креативного поля мислєдїяльного опрацювання фахівцем психологічного профілю розв'язків професійних ситуацій та вибору оптимального з них;

в) нестандартного професійно-дїяльного вчинення психологом, спрямованого на відкриття нового способу вирішення психологічної проблеми під час виконання завдань фахової діяльності;

г) критичної рефлексії психологом результатів здійсненої продуктивної діяльності, цілеспрямованості і самоактивності у синтетично-вибірковому застосуванні здобутого способу розв'язку проблемного завдання та набутих знань і прийомів творчої роботи задля вирішення нових психологічних ситуацій.

Перспективами подальших розвідок можуть стати подальша розробка та теоретико-методологічне обґрунтування концептуальних засад розвитку професійних творчих здібностей майбутніх психологів.

Список літератури

1. Дружинин В.Н. Психология общих способностей / И.Н. Дружинин – СПб.: Издательство «Питер», 1999. – 368 с.
2. Клименко В.В. Психология творчества / В.В. Клименко. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 480с.
3. Коваленко А. Б. Теоретико-методологічні засади дослідження творчого потенціалу / А. Б. Коваленко // Актуальні проблеми соціології, психології та педагогіки : “Тенденції розвитку психології в Україні : історія та сучасність”. – К. : Либідь, 2006. – С. 165-174.
4. Костюк Г.С. Здібності та їх розвиток у дітей / Г.С. Костюк. – Київ: Знання, 1963. – 80 с.
5. Моляко В. О. Психология творчества – новая парадигма дослідження конструктивної діяльності людини / В. О. Моляко // Практична психология та соціальна робота. – 2004. – № 8. – С. 1-4.
6. Небылицин В.Д. Проблемы психологии индивидуальности: Избр. психол. тр. / В.Д. Небылицин – М.: Моск. психол.-соц. ин-т, 2000. – 682 с.
7. Роменець В.А. Психология творчества / В.А.Роменець- К.: Либідь, 2001. – 287 с.
8. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии / С.Л. Рубинштейн. – СПб.: Питер, 2002. – 720 с.
9. Теплов Б.М. Психология и психофизиология индивидуальных различий: Избр. психол. тр. / Б.М. Теплов. – М. : Издательство МПСИ, 2004. – 639 с.
10. Панок В.Г. Практична психология. Теоретико-методологічні засади розвитку: монографія / В.Г. Панок. – Чернівці: Технодрук, 2010. –486 с.
11. Фурман А.В. Теорія навчальних проблемних ситуацій: психолого-дидактичний аспект / А.В. Фурман. – Тернопіль: Астон, 2007. – 164 с.
12. Роменець В. А. Історія психології ХІХ – початку ХХ ст. / В.А. Роменець. – К.: Либідь, 2007. – 832 с.
13. Фурман А. В. Парадигма як предмет методологічної рефлексії / Анатолій В. Фурман // Психология і суспільство. – 2013. – № 3. – С. 72–85.

Shandruk S., candidate of psychological sciences

PROFESSIONAL CREATIVE CAPABILITIES AS INTEGRAL PERSON CAPACITY OF PERSONALITY OF PSYCHOLOGIST-PROFESSIONAL

The article analyzes the professional creativity as integral psychosocial ability of the individual, which determines, on the one hand modified combination of professional and creative processes of cognitive and psychological motivated creative design fields mental and active processing solutions and professional situations of choosing the best of them, and on the other, - Optional professional-activity commission and critical reflection of results carried out productive activity, purposefulness and self-regulation in synthetically-selective application of acquired problem-solving mode tasks and acquired knowledge and techniques of creative work. Done determinants professional reintegration of individual creativity in reflective projection on the professional activities psychologist-professionals. The basic elements and specific features of the technology development of professional creative abilities of students-psychologists are identified, which enable the effectiveness of their further implementation of production tasks.

Keywords: psychologist, professional creative skills, creativity, thinking, problematic task